

tentums. Zur „Waffengenossenschaft“ von Friedrich Nietzsche und Franz O., B 1997; tenże, *Weltensagung, Skepsis und Modernitätskritik*, Arthur Schopenhauer und Franz O., PhJ 107(2000) 192-206; T. Zatorski, *RelEnc VII* 463-464; tenże, *Franz O. Wspomnienia o Nietzschem*, *Kresy* 14(2004) z. 4, 16-27; F. Bestebreurtje, *Kanon als Form. Über die Geschichtsschreibung des NT bei Franz O.*, Bn 2005; A.U. Sommer, *LThK VII* (2006) 1234; M. Henry, *Franz O. A Review of Recent Literature*, *ITQ* 72(2007) 391-404, 73(2008) 174-191; *Franz O. Finitis theologiae (Wybór pism)*, Kr [w druku].

Stefan Szymik

OVERBECK JOHANN FRIEDRICH, ur. 3 VII 1789 w Lubece, zm. 12 XI 1869 w Rzymie, niem. malarz i rysownik.

Ukończył wiedeńską Akademię der bildenden Künste, gdzie studiował u F.H. Fügera (wcześniej uczył się rysunku w Kunstschule w Lubece u J.N. Peroux, a w Hamburgu zetknął się ze sztuką Ph.O. Rungego); zrażony tradycjonalizmem i skostniałym systemem nauczania założył 1809 (z F. Pforrem) grupę artyst. → nazareńcy; 1813 przeszedł na katolicyzm (pochodził z rodziny protest.) i bardzo aktywnie włączył się w nurt odnowy sztuki sakr.; z członkami grupy wykonał dekoracje freskowe w Palazzo Zuccari (tzw. Casa Bartholdy), wzorowane na twórczości malarzy wł. *quattrocento* oraz freski w rzym. Casa Massimo (1817-27) z przedstawieniem m.in. dziejów Jeruzolimy; samodzielną realizacją O. jest natomiast dekoracja malarska kaplicy Porcjunkula w Bazylice NMP Anielskiej w Asyżu; O. był również autorem licznych obrazów sztalugowych o tematyce rel., wśród których można wymienić m.in.: *Chrystus i młodzieńcy w Emaus* (1808, Museum Behnhaus, Lubecka), *Chrystus w domu Marty i Marii Magdaleny* (1815, Staatliche Museen, Berlin), *Maria i Elżbieta z Jezusem i Janem Chrzczicielem* (1825, Neue Pinakothek, Monachium), *Chrystus w Ogródzie Oliwnym* (1827-33, Kunsthalle, Hamburg), *Triumf religii w sztukach* (1831-40, Städel Museum, Frankfurt n. Menem) – dzieło to uzupełnione zostało tekstem autorskim *Friedrich O. Triumph der Religion in den Künsten, erklärt vom Meister selbst* (F 1841); wypracowany przez O. styl, wywodzący się z franc. klasycyzmu i zmierzający ku niem. romantyzmowi, świadomie archaizowany, opierający się na harmonijnej kompozycji i rysunkowym ujęciu przedstawienia, szybko jednak stracił swą pierwotną świeżość, stając się jedynie pustym naśladownictwem wzorców zaczerpniętych z twórczości mistrzów renes. (wyjątek stanowią portrety, które odznaczają się pogłębiłą charakterystyką psychol.); odrębną grupę dzieł O. stanowią liczne prace rysunkowe i graficzne, w których również wyrażał swe głębokie rel. zaangażowanie, np. cykl *Czterdzieści scen z Ewangelii* (1844), *Siedem Sakramentów* (1861, Muzea Wat.) oraz 14 miniatur z cyklu *Droga krzyżowa* (1861, Albertina, Wiedeń).

J. Beavington Atkinson, *Overbeck*, Lo 1882; M. Howitt, *Friedrich O. Sein Leben und Schaffen* I-II, Fr 1886, Bn 1971; *O. und sein Kreis*, Mn 1928; P.F. Schmidt, *Thieme-Becker* XXVI 104-106; K. Andrews, *The Nazarenes. A Brotherhood of German Painters in Rome*, Ox 1964, NY 1988; J.C. Jensen, *Friedrich O. Die Werke in Lübeck*, w: *Kunst und Kultur Lübecks im 19. Jahrhundert*, Lübeck 1981, 249-267; H.J. Ziemke, *Friedrich O. Der Triumph der Religion in den Künsten 1829-40*, F 1994; F. Büttner, *DArt XXIII* 675-678; S. Fastert, *Die sieben Sakramente von Johann Friedrich O. Ein nazarenisches Kunstprojekt im Kontext seiner Zeit*, Mn 1996; B. Heise, *Johann Friedrich O. Das künstlerische Werk und seine literarischen und autobiographischen Quellen*, K6 1999; S. Fastert, *Die Entdeckung des Mittelalters. Geschichtsrezeption in der nazarenischen Malerei des frühen 19. Jahrhunderts*, Mn 2000.

Karolina Vyšata

OVERBERG BERNHARD HEINRICH, ur. 1 V 1754 w Höckel k. Osnabrück, zm. 9 XI 1826 w Münster, kat. teolog, pedagog i reformator szkolnictwa.

Po studiach filoz.-teol. w Münster przyjął 1779 święcenia kapł. i został 1980 wik. w Everswinkel k. Münster; 1783 objął kierownictwo szkoły pedagog. w Münster zał. przez ministra F.F.W. von Fürstenberga; pracując na tym stanowisku, reformował szkolnictwo kat. w całej Westfalii; 1785-1812 był spowiednikiem i rektorem klasztoru Augustianek w Münster, uczył też w prowadzonej przez siostry szkole dla dziewcząt; 1809 został rektorem seminarium duch., a 1816 radcą konsystorsalnym i szkolnym; 1818 otrzymał Order Czerwonego Orła;

1823 uzyskał godność kanonika honor. kapituły katedralnej w Münster; od 1789 był spowiednikiem oraz duchowym powiernikiem księżnej A. von Gallitzin; należał do jej filoz.-rel. kręgu (tzw. Kreis von Münster, Münsterscher Kreis, *Familia Sacra*) m.in. z M. → Claudiussem, Fürstenbergem, F.H. → Jacobim, J.G. → Hamannem, F. Hemsterhuisem, J.M. Sailerem i grafem F.L. → Stolbergem; 1813 towarzyszył wik. generalnemu K.A. → Droste-Vischeringowi jako kość. protokolant podczas wizytacji stygmatyczki niem. Anna Katharina → Emmerick, a jego spostrzeżenia wykorzystał C. → Brentan w jej biografii.

Historiozbawcze i rel.-pedagog. zasady szkolnictwa kat. (m.in. odejście od uczenia pamięciowego) zawarł O. gł. w *Anweisung zum zweckmässigen Schulunterricht für die Schullehrer im Hochstifte Münster* (I-III, Mr 1793-1804) i *Allgemeine Schulverordnung für das Münsterland* (Mr 1801); realizacji tych zasad służył jego specjalny elementarz *Neues ABC-Buchstabier- und Lesebuch, nach der im Hochstifte Münster eingeführten Lehrart* (Mr 1788; ponad 60 wyd.); dużym powodzeniem cieszyły się katechizmy (→ katechizm I C; → Niemcy III A 3) *Katechismus der christkatholischen Lehre zum Gebrauche der grösseren Schüler, nach Anleitung des Religions-Handbuchs, Katechismus der christlichen Religion zum Gebrauche der kleineren Schüler* (obydwą Mr 1804; każdy ponad 100 wyd.) i *Katechismus für die Stadt- und Landjugend* (Mr 1806), a także podręcznik religii kat. *Christkatholisches Religions-Handbuch um sich und andere zu belehren* (I-II, Mr 1804); w wyniku doświadczenia katechet. powstała również jego historia bibl. *Die Geschichte des Alten und NT. Zur Belehrung und Erbauung besonders für Lehrer, grössere Schüler und Hausväter* (I-II, Mr 1799; ponad 30 wyd.); wielokrotnie wydawano pisma zbiorowe O. *Sämmtliche Schriften für Schulen* (I-VI, Mr 1804-40, 1830-58); do jego znaczniejszych uczniów należał m.in. J. → Annegarn; imię O. nosi kilka instytucji edukacyjnych w Niemczech (np. O. Kolleg in Münster).

N. Mette, *Erzählen in Religionsunterricht und Katechese*, KB 101(1976) 805-809; A. Schmidt-Heinen, *Die Pädagogik Bernard O.*, Aa 1981 (bibliogr.); K. Steinhaus, *Schulreform aus dem Geist der katholischen Aufklärung*, „*Katholische Pädagogik*“ oder „*Katholische Christen als Pädagogen*“?, Mr 1989, 3-24; *Schulreform im Fürstbistum Münster im ausgehenden 18. Jahrhundert*, Ibbenbüren 1992 (passim); K.J. Lesch, *BBKL VI* 1392-1394 (bibliogr.); G. Kraemer, *LThK VII* (1998⁵) 1235; DBE VII 540; A. Handschmidt, *NDB XIX* 727-728 (bibliogr.); *Elementarschulverhältnisse in Niederstift Münster im 18. Jahrhundert. Die Schulvisitationsprotokolle Bernard O. für die Ämter Meppen, Cloppenburg und Vechta 1783-84*, Mr 2000; G. Kraemer, *Bernard O. Religionspädagogik zwischen Aufklärung und Romantik*, F 2001; N. Mette, *RGV VI* (2003³) 760; K.J. Lesch, *Reformer aus christlicher Verantwortung. Eine theologiegeschichtliche Würdigung Bernard O., w: Westfälisches aus acht Jahrhunderten. Zwischen Siegen und Friesoythe – Meppen und Reval*, Mr 2007, 251-276.

Stanisław Józef Koza

OVERHAM ADOLF OSB, ur. 2 II 1631 w Werden, zm. 12 XI 1686 w Helmstedt, historiograf. W 1650 wstąpił do klasztoru bened. w Werden, 1654 złożył profesję zak., a 1659 przyjął święcenia kapł.; nast. uczył retoryki i filozofii w klasztorze Sint-Truiden i w Corvey; 1665-66 pełnił funkcję generalnego ekonoma bened. kongregacji z Bursfeld w Rzymie; 1671-83 przebywał na dworze księcia bpa F. von Fürstenberga w Paderborn; zajmując się historiografią, odbył wiele podróży; pozostawał w kontakcie z bollandystami, korespondował m.in. z G.W. → Leibnizem i J. → Mabillonem, przyczyniając się do powstania *Acta Sanctorum Ordinis s. Benedicti*; jego rękopisy znajdują się w archiwach w Wolfenbüttel i Düsseldorfie.

G. Diehl, *BBKL VI* 1394-1395 (bibliogr.); U. Faust, *LThK VII* (2006) 1235.

Piotr Napiwodzki

OVIEDO, miasto i metropolia w pn. Hiszpanii (prow. Asturia) z sufr.: Astorga, León, Santander.

O., znane w okresie rzym. jako Ovetense, w średniowieczu zostało rozbudowane wokół bened. klasztoru San Vicente, wzniesionego 761 z inicjatywy mnichów Fromestana i Maksyma; 791 jego znaczenie wzrosło, kiedy król Alfons II przeniósł